

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

กระบือ เป็นสัตว์ที่อยู่คู่กับเกษตรกรรายย่อยของไทยมาช้านาน นับว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต เป็นส่วนหนึ่งในระบบการผลิตการเกษตรที่มีการเพาะปลูกที่เป็นรายได้หลักของเกษตรกรไทย ในอดีตการเลี้ยงกระบือมีจุดมุ่งหมายเพื่อการใช้แรงงานในไร่นาเป็นหลักคือ ใช้เป็นปัจจัยการผลิต นอกจากนี้ยังเลี้ยงเพื่อเป็นมรดกให้ลูกหลาน การใช้มูลเป็นปุ๋ยไว้ขายเป็นทุนดำรงยามขาดแคลนเงิน จนกระบือมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมของเกษตรกรไทยมาโดยตลอด การเลี้ยงกระบือมักเลี้ยงอยู่ตามบริเวณที่มีการเพาะปลูก และบริเวณที่มีทุ่งหญ้าจำกัด กระบือเหล่านี้มักได้รับพืชอาหารที่มีคุณภาพต่ำ และบางครั้งก็ได้อาหารเสริมพวกหญ้าสดบ้าง อย่างไรก็ตาม กระบือมีความสามารถในการย่อยอาหารได้ดีกว่าโค โดยเฉพาะอาหารหยาบ เพราะกระบือมีระบบย่อยอาหารที่ยาวและมีจุลินทรีย์บางชนิดที่สามารถย่อยอาหารหยาบและอาหารคุณภาพต่ำได้ จึงนำไปใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อได้ดีกว่าสัตว์อื่น นอกจากนี้กระบือยังเป็นสัตว์ที่มีสุขภาพแข็งแรง มีความต้านทานต่อโรคสูง เลี้ยงง่าย และสามารถเลี้ยงได้ในที่ ๆ อากาศร้อนหรือร้อนชื้น ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับภูมิอากาศในประเทศไทย

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จากข้อมูลของกรมปศุสัตว์ (ตารางที่ 1) แสดงให้เห็นว่า จำนวนกระบือในประเทศไทย จากปี 2534 ซึ่งมีจำนวน 4,805,071 ตัว ลดลงเหลือเพียง 1,624,919 ตัว ในปี 2548 สาเหตุการลดลงของกระบือเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น ความต้องการใช้แรงงานกระบือในภาคการเกษตรลดน้อยลงมาก ทั้งเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ระบบการผลิตด้านการเกษตรได้เปลี่ยนไป เกษตรกรรับเอาเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่เข้ามา โดยเฉพาะเครื่องจักรกลต่าง ๆ เช่น รถไถนาเดินตาม หรือควายเหล็ก ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงกว่ามาใช้ทดแทนแรงงานกระบือ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร(2535) ศึกษาแนวโน้มของแรงงานภาคการเกษตรพบว่า มีอัตราลดลง โดยเกษตรกรหันมาใช้รถไถเดินตามเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะที่นา ที่พืชไร่ที่มีขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากรถไถเดินตามสามารถที่จะเตรียมดินปลูกพืชได้ทันต่อเวลาและทันต่อฤดูกาล สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุภาวดี(2539) ศึกษาพบว่าการใช้รถไถเดินตามของเกษตรกรอำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู

คือขนาดของพื้นที่ทำการเกษตร การรับเอาเทคโนโลยีดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดการลดบทบาทของการใช้กระบือในภาคการผลิต ทำให้เกษตรกรไม่สนใจเลี้ยงกระบือ ประกอบกับภาวะความนิยมบริโภคเนื้อกระบือที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การบริโภคแบบทำลายพันธุ์ โดยจะนิยมฆ่าแม่กระบือทิ้ง เพื่อบริโภคลูกกระบือ ทำให้แม่พันธุ์กระบือของประเทศไทยเหลือน้อยม่นัส(2521) ศึกษาความต้องการบริโภคเนื้อกระบือพบว่าความต้องการบริโภคเนื้อกระบือมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น และเมื่อพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนกระบือที่ขออนุญาตฆ่า (ตารางที่ 2) พบว่า เพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2541-2545 โดยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.96 ต่อปี มากกว่าอัตราการขยายตัวในช่วงปี 2537-2540 ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.95 ต่อปี ในขณะที่ในปี 2544 จำนวนกระบือที่ขออนุญาตฆ่าเป็น 130,747 ตัว เปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาซึ่งขออนุญาตฆ่า 110,199 ตัว เพิ่มขึ้น 20,548 ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ 18.65 (กลุ่มงานเศรษฐกิจการปศุสัตว์, 2544) ส่งผลให้ปริมาณกระบือในประเทศไทยได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะลดต่อไปเรื่อย ๆ

ตารางที่ 1 สถิติจำนวนกระบือในประเทศไทยแสดงตามภาคต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 2534 -2548

(หน่วย: ตัว)

ปี	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้	รวมทั้งประเทศ
2534	324,752	3,817,452	566,360	96,507	4,805,071
2535	310,090	3,792,678	532,975	92,528	4,728,271
2536	287,048	3,908,575	524,790	83,733	4,804,146
2537	255,971	3,460,440	431,025	77,355	4,224,791
2538	228,023	3,009,063	398,562	74,413	3,710,061
2539	153,892	2,258,494	236,686	70,602	2,719,674
2540	135,618	1,911,639	187,095	59,586	2,293,938
2541	109,806	1,614,867	171,371	55,024	1,951,068
2542	97,879	1,503,176	151,134	47,417	1,799,606
2543	98,968	1,406,442	151,829	44,984	1,702,223
2544	104,415	1,413,697	149,856	42,127	1,710,095
2545	102,263	1,317,540	163,953	33,602	1,617,358
2546	114,562	1,316,530	168,526	33,088	1,632,706
2547	97,573	1,215,531	153,211	27,923	1,494,238
2548	130,609	1,241,766	220,610	31,934	1,624,919

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์

ตารางที่ 2 จำนวนกระบือที่ขออนุญาตฆ่า พ.ศ. 2535-2544

(หน่วย: ตัว)

ปี	ขออนุญาตฆ่า				รวมทั้งประเทศ
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
2535	20,520	66,053	62,060	3,325	151,958
2536	21,878	65,271	59,503	2,543	149,195
2537	24,152	71,225	54,014	2,845	152,236
2538	25,834	76,173	53,901	2,897	158,805
2539	27,052	81,671	45,972	3,822	158,517
2540	18,708	66,791	35,725	3,651	124,875
2541	18,715	50,763	26,258	3,147	98,983
2542	22,472	44,787	33,611	2,594	103,464
2543	25,211	55,189	28,273	1,526	110,199
2544	29,309	59,426	40,357	1,655	130,747

ที่มา: กลุ่มงานเศรษฐกิจการปศุสัตว์ (2544)

สำหรับสภาวะราคาในระดับต่าง ๆ (ตารางที่ 3) พบว่ามีการแนวโน้มเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น เช่น ราคาขายส่งตลาดกรุงเทพฯ กิโลกรัมละ 48.50 บาท มากกว่าปีที่ผ่านมา 0.64 บาท ราคาขายปลีกเนื้อ สันนอก กิโลกรัมละ 117.50 บาท เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 1.35 บาท และราคาเนื้อสันในกิโลกรัมละ 170 บาท เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 13.49 บาท นอกจากนี้การส่งเสริมการพัฒนาการเลี้ยงกระบือ ก่อนที่จะสูญพันธุ์จึงไม่ใช่เฉพาะรายได้ที่เป็นเงินเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันอีกด้วย ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้บทบาทของกระบือจะ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่กระบือยังเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย อยู่ไม่น้อย และยังมีแนวโน้มที่ดีต่อไปในอนาคต การขยายการผลิตกระบือเพื่อรองรับตลาดทั้งใน และนอกประเทศน่าจะเป็นโอกาสที่ดีของเกษตรกรไทยอีกทางหนึ่ง จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ที่ผ่านมามี ปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกษตรกรไม่นิยมการเลี้ยงกระบือ ทั้ง ๆ ที่มีแนวโน้มมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ เพิ่มขึ้น จึงนำไปสู่การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อจำนวนกระบือในประเทศไทย โดยจะศึกษาถึง สภาพทั่วไปด้านการผลิต การเลี้ยง และการตลาด ส่วนปัจจัยที่นำมาพิจารณานั้น ได้แก่ ราคากระบือ ที่เกษตรกรได้รับ จำนวนรถไถเดินตาม ความหนาแน่นในการใช้พื้นที่เพาะปลูกข้าว และจำนวน กระบือในปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 3 ราคากระบือที่มีชีวิตหน้าฟาร์ม และราคากระบือที่มีชีวิตขายส่งตลาดกรุงเทพฯ
เนื้อกระบือชำแหละติดกระดูกขายส่ง และเนื้อกระบือชำแหละขายปลีกตลาดกรุงเทพฯ

(หน่วย: บาท/กิโลกรัม)

ปี	ราคาขายส่งกระบือมีชีวิต		ขายส่งเนื้อ กระบือ ชำแหละติด กระดูก ²	ขายปลีกเนื้อกระบือ ² ชำแหละ		
	หน้าฟาร์ม ¹	ตลาด กรุงเทพฯ ²		เนื้อ ธรรมดา	เนื้อสันนอก สะโพก	เนื้อสันใน
2536	18.13	38.50	47.52	66.50	69.00	110.00
2537	17.65	38.50	47.50	66.50	69.00	110.00
2538	17.14	43.50	53.50	66.50	69.00	110.00
2539	17.80	44.02	54.17	69.49	71.69	117.17
2540	20.07	46.50	63.44	82.47	87.32	127.00
2541	19.50	41.26	63.12	90.60	95.61	135.00
2542	25.75	47.50	65.11	98.67	106.44	137.50
2543	31.10	47.96	79.40	108.46	116.15	156.51
2544	27.27	48.50	89.00	112.50	117.50	170.00

หมายเหตุ: ขนาดน้ำหนักเฉลี่ย 400 กิโลกรัม

ที่มา: ¹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

² กรมการค้าภายใน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปด้านการเลี้ยง การผลิต และการตลาดกระบือในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนกระบือในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อทราบสภาพทั่วไปด้านการเลี้ยง การผลิต และการตลาดกระบือในประเทศไทยและปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนกระบือในประเทศไทย เพื่อที่จะพัฒนาการเลี้ยงกระบือให้เพียงพอกับการใช้งานและการบริโภคต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนกระบือในประเทศไทย จะทำการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2535-2544 เป็นระยะเวลา 10 ปี โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นรายภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้

วิธีการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล (Secondary Data) ในช่วงปี 2535-2544 จากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กรมปศุสัตว์ และจากเอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เป็นการอธิบายถึงสภาพทั่วไป ทางด้านการผลิตและการเลี้ยงกระบือในประเทศไทย

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Method) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเลี้ยงกระบือในประเทศไทย โดยนำแบบจำลองเชิงถดถอยสำหรับตัวแปรหลายตัวในเชิง เส้นตรง (Multiple Regression Method) มาใช้ในการประมาณปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวน กระบือ ได้แก่ ราคากระบือในปีที่ผ่านมา จำนวนรถไถเดินตาม ความหนาแน่นในการใช้ที่ดินเพื่อ เพาะปลูกข้าว และจำนวนกระบือในปีที่ผ่านมา

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์

ความสัมพันธ์เชิงพลวัตของจำนวนกระบือ รายปี แยกเป็นรายภาค ซึ่งจะแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรในระยะยาวได้ โดยที่ปัจจัยอื่น ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในการกำหนดแบบจำลอง จะประยุกต์มาจากหลัก Partial Adjustment Model ของ Marc Nerlove โดยจะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนกระบือในประเทศไทย แยกเป็นรายภาค ดังนี้

$$Q_t = a_0 + a_1P_{t-1} + a_2A_t + a_3T_t + a_4Q_{t-1} + U_t \quad (1)$$

โดยกำหนดให้	Q_t	=	จำนวนกระบือรายภาคที่ในประเทศไทยในปีที่ t
	P_{t-1}	=	ราคาขายกระบือที่เกษตรกรได้รับ (บาท/กิโลกรัม)
	A_t	=	ความหนาแน่นในการใช้ที่ดินเพื่อเพาะปลูกข้าว
	T_t	=	จำนวนรถไถเดินตามในปีที่ t
	Q_{t-1}	=	จำนวนกระบือในประเทศไทยปีที่ t-1